

Nordnorsk regionalisme i 2022. Ein kommentar

Steinar Aas

Eg takkar for invitasjon og vennlege ord frå Einar Niemi om arbeidet med Nordlendingenes Forenings historie som kom ut i 2012.

Gjennom det arbeidet vart jo absolutt spørsmålet om identitetsbygging og nordnorsk regionalisme aktualisert. Dette var jo diasporaen i Oslo, altså våre bortkomne søner og døtrer som der fann at dei ville hjelpe landsdelen fram på like fot med resten av landet. I studiet av denne foreininga fann eg at det var rett å seie at tida mellom 1962 og 1992/-93 var gjennombrotsfasen for nordnorske krav og den tidsperioden då nordnorsk regionalisme stod på sin høgd. Då var landsdelen sameint i sine krav, og det vart oppretta eit utal regionale institusjonar som bidrog til å skape ei felles kjensle av noko nordnorsk felles som vart skapt. Det var ein gryande kulturell våg, der nordnorsk mål vart brukt i all mogleg kulturskaping, særleg musikk, litteratur og teater. Vi hadde sterke bidrag frå samfunnsvitarar, arkeologar og historikarar til kunnskapsbygging kring nordnorsk historie-, kultur- og samfunnsutvikling. Institusjonar som forfattarlag, jazzforum, magasin og meisterskap, fekk nordnorsk framfor seg. Kultur- og samfunnsinstitusjonar i emning som samla folk frå Kirkenes til Bindal, som høgskolar og universitet, festspel og landsdelsutval. Det heile kulminerte då storverket *Nord-Norsk Kulturhistorie*⁴² – finansiert og drive fram av Aaslaug Vaa i Nordland fylkeskommune i samarbeid med UiT – fekk Brageprisen som beste sakprosa (1994), og Bodø/Glimt vart Noregsmeister i fotball året før.

Fotball er elles ein god illustrasjon på korleis denne utviklinga kan studerast. Fram til 1969 hadde vi hatt ein eigen nordnorsk fotballcup, men frå 1964 vart nordnorske lag også integrert sterkare i den nasjonale fotballcupen. Då den nordnorske cupen og det nordnorske landslaget i fotball vart avvikla var det viktigare for laga her å bli del av nasjonen enn å vere utafor. Då Bodø/Glimt vann NM-cupen i 1975 stod derfor ein heil landsdel bak laget. Landsdelen stod på like fot med andre regionar i nasjonen og integrasjonen i nasjonen var fullenda. Det skjedde mitt i ei oppvakning av ein identitetsregion som stod for viktig kulturproduksjon på nordnorsk språk, som Oluf, Jack Berntsen, Zoo og Unit Five, til viktige

⁴² Drivenes, Hauan, Wold (red.), *Nordnorsk kulturhistorie*, Oslo: Gyldendal, 1994.

regionale institusjonar som Høgskolane i Nesna, Bodø, Alta, Narvik og Harstad og Universitetet i Tromsø. I dag kan ein ikkje seie at det er den same entusiasmen kring eitt felles fotball-lag, trass i gode prestasjonar i serie og europeiske turneringar frå Bodø/Glimt for eksempel. Til det legg til dømes rivaliseringa med Tromsø IL ein dempar på entusiasme, særleg i Tromsø-regionen. Glimt kan gjerne vere landets representant i Europa, men ikkje lenger vere heile landsdelens lag. Det har med andre ord skjedd noko, sjølv om Glimt truleg har eit sterkare nedslagsfelt som landsdelens lag enn Tromsø IL.

Spørsmålet ein kan stille er ikkje om identitetsregionen Nord-Noreg finst, men heller om når han var? Det vil seie når han var på sitt høgaste. Det var truleg i tida mellom 1960 og 1995. No er vi opplagt inne i ein bølgedal for ei sams oppfatning av ein identitetsregion. Vonde tunger kalla det til og med for «fylkesifisering», at folk ikkje er like opptatt av det store Nord-Norske felles prosjektet. I staden for å slutte opp om konstruksjonen «Nord-Noreg» verkar det som om å vere større oppslutning kring fylka som regionar, i alle fall i Finnmark og Nordland. Diskusjonen kring regionreforma er døme på slike tendensar og motstanden i delar av Nordland mot fusjon mellom Universitetet i Nordland og UiT er eksempel på det same. Det heile handlar om kor i landsdelen du ser regionen frå, og at det langt frå finst felles interesser som driv folk i same retning i spørsmålet om visjonar og felles mål for regionen. Ei anna sak som illustrerer dette er kampen for ein framtidig Nord-Noreg-bane, ein jernbane mellom Narvik og Tromsø, for dei fleste i Finnmark og Nordland er det jo slik det blir oppfatta. Vonde tunger meiner Tromsø vil ha ein Troms-bane. At det skal skape oppslutning og entusiasme i heile landsdelen er med andre ord like illusorisk som det i si tid var vanskeleg å skape felles entusiasme kring Nordlandsbanen. Det store samferdselsprosjektet vart sterkare støtta på Helgeland enn i Lofoten og Vesterålen.

18 år etter *Nord-Norsk Kulturhistorie* kom ei ny bok om Nord-Noreg som region med tittel *Hvor går Nord-Norge?* (2011).⁴³ Boka tok lesaren med til ein landsdel i omforming, ein region med mange nye moglegheiter på grunn av ein ny statleg «Nordområde-politikk». Forfattarane bak boka såg samstundes fleire paradoks. I samband med lanseringa heitte det blant anna at dei tradisjonelle næringane var i ferd med å miste fotfeste, og at nyetableringar innan olje, oppdrett og finans mangla ei trygg lokal forankring. Kulturlivet var samstundes prega av lokaliseringdiskusjonar, og debatten om samiske rettar verka meir splittande enn

⁴³ Jentoft, Nergård, Røvik (red.), *Hvor går Nord-Norge, Tidsbilder fra en landsdel i forandring*, Stamsund: Orkana, 2011.

samlende på landsdelen. Motsetningane hadde truleg aldri vore så djupe og synlege som då, og tonen mellom dei tre fylka var spent. Boken skulle ta pulsen på Nord-Noreg, og trekke opp sentrale utviklingsliner innan næringsliv, politikk, økonomi, utdanning, forvaltning og kultur. Eksistensielle spørsmål vart løfta: «Er omtalen av nordområdene bare retorikk og illusjon? Er Nord-Norge som region svekket? Står nordlendingens identitet og selvforståelse for fall?». ⁴⁴ Dette skjedde året etter at Sparebank1 Nord-Norge hadde engasjert to av det moderne Noregs bidragsytarar til identitetsskaping, samfunnsvitarane, denne gang Turid Moldenæs og Stine Didriksen frå UiT, til å reise debatten om nordlendingen. Miljøet rundt dei ved Universitetet i Tromsø vart så invitert til å reflektere over figuren, som tydelegvis var moden for ein gjennomgang. Målet var at forskarane skulle formidle sin kunnskap om nordlendingen for om mogleg å konstruere en ny ”nordlending”, lansert som «nordingen». ⁴⁵

Slik kom behovet for å kalle fram essensialistiske og einskaplege identitetar på nytt for ein dag, og igjen skulle nye aktørar skape kunnskap for å forme ein essensialistisk kulturell identitet. Som Stuart Hall har vist, blir kulturell identitet nettopp skapt igjen og igjen av ei rekke aktørar. I dette tilfellet skulle bank og forskarar i Tromsø skape ein ny kulturell identitet, noko som i ei fragmentert verd handla om etablering av ei essensialistisk erstatning for dei utilstrekkelege gamle identitetsbilda av nordlendingen. Uansett resultat, ville det heile være ei sjølvmotseiing, dømt til å mislykkas. Anten ville den nye figuren bli kritisert nord og ned, eller han/hen/ho ville bli oversett og gløymt.

Historikaren Narve Fulsås åtvare nettopp mot identitetsbygging som akademisk eksersis:

For det første: Det finst ingen nordnorsk identitet som er slik laga at alle som bur i Nord-Noreg kan vere ’nordnorske’ på same tid og i same forstand. For det andre: Om vi oppfattar kollektive identitetar på ein essensialistisk måte, inneber det alltid hierarkiseringar, utgrensingar, eksklusjonar, slik vi har sett døme på hjå Berggrav og Brox. Ein sjukepleiar blir ein mindre ’eigentleg’ nordlending enn ein fiskarbond, ein amanuensis blir ein mindre ’autentisk’ same enn ein reineigar, fortida blir meir typisk ’nordnorsk’ enn samtida, ein innflyttar vil alltid vere framand i høve til dei innfødde.(...)
For det tredje: Det bør ikkje vere historieforskingas oppgåve å forankre vår

⁴⁴ Didriksen og Moldenæs, *Arena, bilag til Konjunkturbarometer for Nord-Norge*, Sparebank1 Nord-Norge 2010.

⁴⁵ Didriksen og Moldenæs 2010.

sjølvforståing og identitet i fortida.(...) Skapinga av kollektive identitetar bør altså oppfattast meir som eit vitskapleg objekt enn som ei vitskapleg oppgåve.⁴⁶

Filosofen Jakob Meløe skreiv i si tid om korleis øya Landegode forandra skapnad etter korleis ein seila rundt øya. Kom du nordfrå med hurtigruta var øya lite synleg. Stod du på land var silhuetten mystisk og mektig i framkant av Lofotveggen. Stod du på Kjerringøy var øya heilt annleis igjen. Slik er det med synet på regionen og omgrepet Nord-Noreg også. Det forandrar seg etter kor du står.

⁴⁶ Narve Fulsås, Nordnorsk eigenart og nordnorsk identitet, i Thomassen og Lorås (red.), *Spenningenes land, Nord-Norge etter 1945*, Oslo: Gyldendal, 1997.